

ОСНОВНІ ТЕНДЕНЦІЇ ХОРОВОГО ВИКОНАВСТВА ДУХОВНОЇ МУЗИКИ У ЛЬВОВІ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ

У статті означено основні тенденції виникнення та становлення хорового виконавства духовної музики у Львові як соціокультурного явища кінця ХХ – початку ХХІ століття.

Ключові слова: *основні тенденції, хорове виконавство, духовна музика.*

У кінці ХХ століття українське національне самоусвідомлення реалізується через потужний хоровий рух. Прикметною рисою виконавського життя Львова є діяльність численних хорових колективів, які у суспільних акціях міста відіграють винятково важливу роль та вносять позбавлення у мистецьке життя України та за її межами. Це, насамперед, Державна заслужена хорова капела України „Трембіта”, Камерний хор „Gloria”, Заслужена хорова капела України „Боян”, Львівський чоловічий хор „Гомін”, Державна академічна хорова капела „Дударик”, Хорова капела „Антей”, Галицький камерний хор „Свшан” та багато інших. Це і колективи багатьох львівських соборів: хор Архикатедрального Собору Св. Юра, хор храму Св. Архистратига Михаїла „Благовіст”, хор храму Святої Ольги і Єлизавети „Вірую”, хор храму Пресвятої Євхаристії „Soli Deo”, хор храму Пресвятої Євхаристії „Вірли”, хор храму Успення Пресвятої Богородиці „Слов’янка”, хор храму Святого Онуфрія „Херувими” та інші. Серед багаточисельних дитячих хорових колективів назвемо зразковий дитячо-юнацький хор „Радуниця”, зразковий дитячий хор „Поєма”,

народний камерний хор „Жайвір” тощо. Кожен з цих колективів несе в собі потужний заряд прагнення до піднесення національної свідомості, розвитку української культури, науки, освіти, мистецтва.

Метою статті є дослідити характер і значення концертної практики, рівень виконавської майстерності та особливості функціонування львівських церковних та провідних світських хорів у царині виконавства духовної музики у Львові.

Об’єктом дослідження є виконавські хорові традиції Львова кінця ХХ – початку ХХІ століття. Предмет дослідження – діяльність хорових колективів, диригентів, регентів.

Друга половина ХХ століття в Україні, як і в інших країнах колишнього Радянського Союзу – це багатолітнє затишшя композиторів та виконавців у жанрі хорової духовної музики. Твори духовної музики та музикознавчі праці про історію української церковної музики знищувалися, переслідувалися, відповідно і виконання творів релігійної тематики було заборонено. За часів радянської влади виконувалась лише зарубіжна церковна музика Й.С.Баха, В.А.Моцарта, Дж. Верді тощо. Тільки 90-ті роки ознаменовані яскравим сплеском різноманітних виконань української духовної музики, хоч самостійна держава отримала неоднозначну, складну церковно-релігійну спадщину. Складно відбувався процес легалізації Української греко-католицької церкви, забороненої в 1946 році. Прагнучи не допустити відновлення її діяльності, влада протягом 1988–1989 років передала в Галичині Російській православної церкві понад тисячу храмів. І коли Українська греко-католицька церква була в 1989 р. легалізована, вона виявилася без церков. Цим радянська держава заклала небезпечну базу для подальших конфліктів на міжконфесійному ґрунті. Натомість у Західній Україні, де вирішальним був вплив “демократів”, підтримувалася передусім Українська греко-католицька церква. Парафій Української православної церкви в 1991 р. тут залишилося зовсім мало, водночас діяло близько 1 тис. парафій Української автокефальної православної церкви та приблизно 2 тис. греко-католицьких парафій [2].

З проголошенням незалежності України з’явилися умови для відродження української релігійної музики. Вона продовжувала розвиватися завдяки різноманітним колективам, адже мало не кожен з них виконував твори цього жанру. Сюди входять як канонічна, так і концертна музика (духовні концерти, ораторії та інші); вокальні, хорові, інструментальні твори сакральної тематики. Згадаємо й звичаєву

музику, мається на увазі церковні пісні, пісні до релігійних свят тощо. Відтак спостерігається тенденція – повернення до відкинутих попередньо цінностей – передусім до релігійних ідеалів, як до найвищого символу духовності, які у новій системі виразовості набувають нового змісту. Завдяки виконанню хорових колективів звучить українська хорова музика М. Дилецького, М. Березовського, Д. Бортнянського, А. Веделя тощо. Релігійна тематика отримала широке розповсюдження на телебаченні, радіо, у концертній діяльності. З успіхом проходять фестивалі церковної музики, які приваблюють як церковні так і світські хори, з ентузіазмом сприймаються слухачами.

Так, Камерний хор „Gloria” після століть забуття виконав Службу та На Кресті Тя возвишена (аноніми 17 ст.), Канон на Великдень М. Дилецького, повернув у виконавську практику невідомі та рідко виконувані твори М. Львівського, М. Березовського, Д. Бортнянського, М. Лисенка, М. Вербицького. Є в репертуарі колективу багато музики західної церковної традиції; хор виступає і в цій сфері першовідкривачем творів для українського слухача. Так, в репертуарі хору з'явилися Страсті за Іоаном, Мотети та Меса № 4 Баха, Magnificat Introduzione e Gloria Вівальді та десятки творів дрібніших форм, від епохи Ренесансу до найновіших композицій. Камерний хор Gloria здобув широке визнання за кордоном. У різні роки цей вокальний ансамбль став переможцем міжнародних хорових конкурсів в Атенах (Греція), Турі (Франція), Рева дель Гарда і Ареццо (Італія), був учасником міжнародних фестивалів в Україні, Польщі, Македонії та Німеччині, зокрема – на фестивалях Віртуози та Контрасти у Львові, Київ Музик Фест, Бах Фест у Сумах, Konfiteor у Кракові, Фестивалі давньої музики у Старому Сончі, Днях музики ораторійно-контатової в Перемешлі (Польща), Днях македонської музики в Скоп'є та інших.

Широко відома в Україні та далеко за її межами капела „Трембіта”, яка є Лауреатом Національної премії ім. Т. Шевченка. З 1988 року „Трембітою” керує її нинішній головний диригент Микола Кулик. З цього ж року розширилась і географія творчої діяльності капели – від Далекого Сходу до країн Західної Європи (Австрія, Німеччина, Франція). А з 1991 року у складі колективу виступає камерний оркестр (керівник Георгій Павлій), що спричинило появу у репертуарі таких творів, як Меса h-moll Баха, Меса Генделя. Творчим досягненням колективу є виконання творів духовної музики сучасних композиторів. 2000 року у рамках 6-ого Міжнародного Фестивалю

Сучасної Музики Контрасти, у Будинку Органної і Камерної музики відбувся концерт духовної музики Олександра Козаренка. Твори, що увійшли до програми концерту, є результатом багаторічної співпраці колективу з автором. „Додатковим імпульсом до їх написання стало спілкування з видатними музикознавцями-медієвістами Олександром Цалай-Якименко та доктором мистецтвознавства Юрієм Ясіновським, які навернули автора до опрацювання української сакральної монодії, пропонували кращі її зразки у власних розшифровках, чим зрештою, розкривали її багатство і непересічну мистецьку вартість” [5]. У рамках того ж фестивалю представлено ще один твір „...інспірований релігійними образами та почуттями...” [4] львівського композитора Віктора Камінського Літургія Св. Іоана Златоустого, також у виконанні хорової капели „Трембіта”.

Творчі здобуття камерного хору „Gloria” та капели „Трембіта” переконують у неабиякому значенні феномену виконавських концертів, конкурсів, фестивалів, де колективи широко представляють твори різноманітної тематики, а відкритість міжнародних зв’язків сприяє показу виконавської майстерності львівських музикантів за межами батьківщини.

Один з фестивалів, заснований у 2003 році, який вперше проходив не тільки у Львові, а й в Україні започаткував Роман Стельмащук. Це Фестиваль давньої музики – за задумом на ньому виконуються твори середньовіччя, ренесансу, раннього барокко. І хоч на фестивалі акцентується більше на світській, а не на церковній традиції, вокальний ансамбль Львівської державної музичної академії ім. М.Лисенка „Калофонія”, представляв українську церковну музику XVI–XVII століття. До того ж у рамках фестивалю відбулася конференція з історії церковної музики.

Вже 15 років у храмі Пресвятої Євхаристії (Домініканський собор), Центрі душпастирства молоді традиційно проводиться різдвяний фестиваль “Велика Коляда”. До участі у фестивалі запрошуються дитячі, юнацькі, однорідні і мішані, аматорські і професійні хори, вокально-інструментальні та інструментальні ансамблі, оркестрові колективи, театральні гурти, сольні виконавці.

Головною позитивною рисою проведених заходів у наші дні є постійне накопичення виконавської майстерності, поява нових колективів. На жаль, конкурси та фестивалі певною мірою “оголили” й низку проблем – зверхнє ставлення до аматорських колективів, зникнення великої кількості як самодіяльних, так і дитячих колективів.

Отже, виникає тенденція прямування у світло елітної виконавсько-хорової самодостатності, що гальмує масовий хоровий рух. І тут велику роль відіграє саме церква, де виконувати релігійну музику збираються люди різні за освітою, обізнаністю, віком, але з сакральним ставленням до життя, зі спільною ідеєю "...відновлення національних мистецьких пріоритетів, одним з яких упродовж століть в Україні була церковна музика" [3, с. 150].

Для прикладу назвемо Архикаatedralний хор собору Св. Юра – звукову окрасу Кафедрального собору, що є головною святинею Української греко-католицької церкви, резиденцією її митрополитів. У колективі 25 чоловік, більшість мають музичну освіту, навчаються чи викладають у навчальних музичних закладах. Хор у 1996 році, на запрошення української громади, відвідав Хорватію (Липовляни, Славонський Брод, Канижа), а у 2002 році, на запрошення о. Петра Овада, побував у Боснії-Герцоговині (Приявор), де з його участю відбулась Архієрейська служба та концерт. Співали у зведеному хорі, коли відправлялась Свята літургія на честь приїзду в Україну Папи Римського Івана Павла II до Львова 2001 року.

Загалом Святу Літургію на честь приїзду Вселенського Архієрея Івана Павла II Папи Римського в Україну виконувало 15 хорів під керівництвом заслуженого діяча мистецтв Олега Цигилика. Серед них заслужена хорова капела України „Боян”, львівський чоловічий хор „Гомін”, хорова капела „Антей”, народна хорова капела „Мрія”, галицький камерний хор „Євшан”, народний чоловічий хор „Дзвін”, хор оперної студії Львівської музичної академії ім. М.В.Лисенка, хор „Черемош”. Окрім того у виконанні меси приймали участь колективи багатьох львівських соборів: хор Архикаatedralного Собору Св. Юра, хор храму Св. Архистратига Михаїла „Благовіст”, хор храму Святої Ольги і Єлизавети „Вірую”, хор храму Пресвятої Євхаристії „Soli Deo”, хор храму Пресвятої Євхаристії „Вірли”, хор храму Успення Пресвятої Богородиці „Слов’янка”, хор храму Святого Онуфрія „Херувими”. У 2014 році вийшло 2 диски відеозапису прильоту Івана Павла II, Понтифікальної Святої меси, зустрічі з молоддю, Архієрейської Божественної Літургії у Візантійському обряді та відльоту за участю Святійшого Отця Івана Павла II. Диски присвячені Канонізації Івана-Павла II Папи Римського. Видання здійснено за сприяння українського хорового диригента Юрія Гнатюка, який сьогодні проживає у місті Вінніпег (Канада).

Тенденцією останніх років є розповсюдження камерних хорів, які завдяки мало чисельному складу мобільні, вокально рухливі,

не вимагають спеціальних концертних залів, легко відгукуються на запити сучасності.

28 листопада 1998 року у Львові сталась подія, про яку ще 10 літ тому неможливо було і думати, про яку мріяли цілих 70 років: Богословська академія Української Греко-Католицької Церкви визнана як вищий богословський заклад, який готує спеціалістів, надаючи ступінь „Бакалявра богослов'я”. У 2002 році відбулась урочиста інавгурація Українського католицького університету, створеного на основі Львівської богословської академії. Університет має одну з найвизначніших в Україні бібліотек, що налічує 60000 томів, каталог якої повністю комп'ютеризований [1].

З 2001 року в Інституті літургики Львівської Богословської академії розроблена комп'ютерна база даних з бібліографії церковної музики, яку укладено за хронологією починаючи з 1991 року. Навчальний заклад веде широку видавничу діяльність.

В Українському католицькому університеті у травні 1991 року створено камерний хор „Осанна”. Молоді люди, більшість з яких музиканти, об'єднались в ім'я відродження сакрального та національного хорового мистецтва. „Осанна” є церковним хором, який співає богослужіння у церкві Божої премудрості Свято-Іванівської Лаври при монастирі Студитського Уставу. Окрім того, хор виступає на міжнародних християнських з'їздах та зборах, задіяний у різноманітних акціях та прощах разом з представниками різних конфесій і віровизнань. У серпні 1997 року з благословення Преосвященного єпископа-помічника Глави Української Греко-Католицької Церкви Владики Любомира Гузара, камерний молодіжний хор „Осанна” започаткував Українську федерацію „Pueri Cantores”, яка згодом вступила до міжнародного об'єднання „Pueri Cantores”.

Одною з тенденцій останніх років є підвищення рівня загальної та спеціалізованої освіти диригентів-хоровиків, до складу професійних колективів та багатьох церковних хорів входять студенти та випускники вищих музичних навчальних закладів.

Велику роль у піднесенні рівня та статусу спеціалістів регентської справи, у розвитку духовного хорового виконавства відіграла Львівська державна музична академія ім. М. Лисенка, відкривши у 2001 року регентське відділення на кафедрі музичної україністики, де вивчають теорію і практику церковного співу. Окрім того, в новому часовому проміжку 90-х молоде духовенство, для різнобічної освіти, навчається не тільки в Україні, а й за кордоном.

За останні десятиліття вперше змогли приїхати і виступити на сценах України хори української діаспори. В умовах діяльності в чужому культурному середовищі зростає роль ініціатора, організатора, керівника хору. Хори української діаспори – своєрідний законсервований банк українського хорового співу. Відбуваються спільні концерти хорів діаспори з місцевими хоровими колективами. Так, з 2007 року у Львові відбувається Конгрес української діаспори «Діаспора як чинник утвердження держави Україна у міжнародній спільноті». Ініціатор заходу – Міжнародний інститут освіти, культури та зв'язків з діаспорою Національного університету «Львівська політехніка». Для прикладу, 17–20 червня 2008 року до участі у Конгресі зголосилося 400 представників із 28 країн світу та всіх областей України. У рамках фестивалю у Домініканському соборі відбувся концерт капели бандуристів «Карпати». В Органному залі білоруський театр «Арт-майдан» показав п'єсу «Голодомор», відбулися виступи народного хору української пісні «Кобзар» із Башкортостану та народного колективу «Українська пісня» (Карелія, Росія).

У кінці ХХ ст. український хоровий спів став надзвичайно популярним за межами України. На різного роду фестивалях, конкурсах у Франції виступали „Зірниця” (Київ), „Gloria” (Львів), жіночий хор „Благовіст” (Луганськ), „Легенда”, „Гаудеамус”, „Світилен” (Дрогобич), „Дударик” (Львів). Український хоровий спів поза межами України чи не найпопулярніший у Польщі. Тут виступали десятки хорів з України – „Дударик” (Львів), „Легенда” (Дрогобич) та інші.

Державна академічна хорова капела «Дударик» за 40 років діяльності дала понад 2500 концертів у найпрестижніших концертних залах України і світу, серед яких Карнегі Хол, собор паризької Богоматері, Ванкувер Ейр Плейс, Варшавська філармонія, Палац Україна, національна опера України, Національна філармонія. Капела має тривалу історію міжнародних концертних турне. Під час своїх щорічних подорожей виступала у Литві, Латвії, Білорусії, Росії, Грузії, Молдові, Естонії, Угорщині, Польщі, Словаччині, США і Канаді, Швейцарії, Австрії, Франції, Бельгії та Голландії. В репертуарі капели – концерти Дмитра Бортнянського, Артема Веделя, Максима Березовського, коляди і щедрівки в обробках українських композиторів – Миколи Лисенка, Миколи Леонтовича, Кирила Стеценка, Олександра Кошиця.

Обмежені рамки статті не дозволяють більш детально подати фактологічні матеріали, що підтверджують викладене, тому у статті

представлені лише основні тенденції розвитку музично-виконавського хорового мистецтва духовної музики у Львові. Підбиваючи підсумки можна відзначити, що у роки незалежності нашої держави відбулося органічне входження професійного та аматорського сакрального виконавства у світову культуру, що посприяло відродженню втрачених національних традицій, відкрило перспективи для органічного з'єднання музично-виконавської галузі сакрального мистецтва в цілісний живий процес створення (інтерпретування).

Оксана Грабовска. *Основные тенденции хорового исполнительства духовной музыки во Львове конца XX – начала XXI века. В статье отмечено основные тенденции возникновения и становления хорового исполнительства духовной музыки во Львове как социокультурного явления конца XX – начала XXI века.*

Ключевые слова: *основные тенденции, хоровое исполнительство, духовная музыка.*

Oksana Grabovska. *The basic tendencies of the choral performance of sacred music in Lviv of the late late XX - early XXI century. The basic tendencies of the appearing and formation the choral performance of sacred music in Lviv as sociocultural phenomenon of the late 19th early 20th century are marked in this article.*

The theme under consideration is turning to previously rejected values – first of all to religious ideals as to the highest symbol of spirituality, which get new content in a new system of expressiveness. Ukrainian choral music sounds thanks to performing choirs M.Dyletskyi's, M.Berezovskyi's, D.Bortnianskyi's, A.Vedel's etc. Religious themes have obtained grate extension on television and concerts or by the radio. Being crowned with success the church music festivals which attract both church choir and chorus are enthusiastically accepted by audience.

One of the trends of the late 20th – early 21st century is expansion of chamber choirs, which due to the small size of complement are portable, vocal mobile and do not require special concert halls, easily respond to the requests of our time.

For the last years the level of general and special education of conductors has increased, students and graduates of higher music schools are part of many professional groups and church choirs.

For the first time of Independence Ukrainian diasporas' choirs were able to come and perform in Ukraine. Ukrainian choral singing became popular outside Ukraine.

Some contests and festivals to some extent "have exposed" a number of problems, too - arrogant attitude to amateur groups, the disappearance of a large number of both amateur and children's groups. Thus, there is a tendency of moving into the light of exclusive performing choral self-sustainability that hinders massive choral movement. And in this way the church plays an important role gathering people with different education, erudition and age but with sacred attitude to life together in order to perform religious music.

Key words: *the basic tendencies, the choral performance, the sacred music.*

Література

1. Архієпископ Ісіченко І. Історія Христової Церкви в Україні / І. Ісіченко – Х.: Акта, 2003. – С. 433.
  2. Даниленко В.М., Новохатько Л.М., Тронько П.Т. Держава й Церква / В.М. Даниленко, Л.М. Новохатько, П.Т. Тронько // УКРАЇНА: утвердження незалежної держави (1991–2001). – Львів: Дім “Альтернатива”, 2001. – С. 495–508.
  3. Козаренко О. Сакральна творчість українських композиторів ХХ століття в контексті національних музично-семіотичних процесів / О. Козаренко // Львів: Калофонія, 2002. – С. 150–160.
  4. Кияновська Л. Коментар до концерту / Л. Кияновська // 6-й Міжнародний фестиваль сучасної музики «Контрасти». – Львів, 2000, – с. 123.
  5. Козаренко О. Коментар до концерту / О. Козаренко // 6-й Міжнародний фестиваль сучасної музики «Контрасти». – Львів, 2000, – с. 66.
-